

Wandeling over het terrein van Zonnestraal

Beginpunt: de zonneklok aan het Loosdrechtse Bos.

Bereikbaarheid met openbaar vervoer: bus 104 vanaf station Hilversum.

Duur van de wandeling: ongeveer 1½ uur.

Inleiding

Sanatorium Zonnestraal – een schepping van de architect Jan Duiker – werd tussen 1928 en 1931 gebouwd als nazorgkolonie voor herstellende tuberculosepatiënten.

Het sanatorium was ‘zelfvoorzienend’. Zodra patiënten daartoe in staat waren, verrichtten ze werkzaamheden als arbeidstherapie. De eerste twee werkplaatsen waren in 1927 ontworpen door Duiker. Meteen na de opening van Zonnestraal in 1928 begonnen patiënten met de bouw. In de werkplaatsen was nooit gebrek aan frisse lucht door de aanwezigheid van tuimelramen en voor- en achterpuien die geopend konden worden. Via een ondergronds leidingsstelsel werd vrijkomend zaagsel vanuit de werkplaatsen in de mot-toren verzameld.

Vanaf 1960 raakten steeds meer gebouwen buiten gebruik en begonnen het voormalige sanatorium en de omliggende terreinen te vervallen. Gelukkig werd omstreeks 1990 een begin gemaakt met een ingrijpende renovatie van het prachtige en historische gebouwencomplex. In 2003 waren het hoofdgebouw en de werkplaatsen gerestaureerd. Nu biedt landgoed Zonnestraal onderdak aan instellingen en bedrijven die zich bezig houden met zorg en gezondheid. De laatste jaren wordt ook het terrein rondom het sanatorium weer in oude staat hersteld.

Architect Duiker ontwierp het hoofdgebouw en de paviljoenen met niets dan beton, staal en vooral veel glas. Het werd een voor die tijd ongekend doorzichtig, sanitair en wit gebouwencomplex, zo helder als de dag, in de strijd tegen de ‘ziekte der duisternis’. Deze bouwstijl kreeg later de naam ‘Nieuwe Zakelijkheid’ en ‘Het nieuwe Bouwen’.

Aan weerszijden van het hoofdgebouw zijn de patiëntenpaviljoenen, het Mr. H.C. Dresselhuys-paviljoen en het Prof. Henri ter Meulen-paviljoen dat is vernoemd naar de Delftse ingenieur die in 1917 diamantstof wist te winnen uit het slijpsel dat vrijkwam bij de diamantbewerking. In dit paviljoen is Brasserie Zonnestraal gevestigd, van maandag t/m vrijdag geopend van 10.00 tot 17.00 uur, zaterdag gesloten en zondag geopend van 12.00 tot 17.00 uur.

Wandelroute

Met de rug naar de mot-toren en de werkplaatsen richting hoofdgebouw lopen. Na het Mr. H.C. Dresselhuys-paviljoen linksaf richting bankje lopen.

Het oorspronkelijke landschap hier is te herkennen aan de voormalige stuifduintjes, die begroeid zijn met grove dennen en met uitgezaaide berken. In dit eiken-berkenbos is een ondergroei van stekelvaren, lijsterbes en vuilboom. De paden zijn hier als een spinnenweb aangelegd; wandelen was een manier om aan te sterken voor de patiënten.

**Rechtdoor lopen tot een viersprong, hier rechtsaf, vóór een kaalgekapt ter-
reintje. Bij een T-kruising met bankje rechts. Bij een volgende T-kruising
weer rechts.**

Op diverse open plekken is het volgegroeid met adelaarsvarens. Eenmaal
gesetteld zorgen de ondergrondse wortels ervoor dat vrijwel geen andere
plant het hier uithoudt door gebrek aan licht en voedingsstoffen en omdat
deze varen giftig is. Na de eerste nachtvorst sterft het blad af, maar het
blijft nog lang zichtbaar. Het wordt slecht verteerd.

**Bij een vijsprong tweede pad links, richting grasveld. Aan
het eind van het grasveld rechtsaf richting Pampahoeve,
langs twee bankjes.**

Op diverse plaatsen tussen de bomen groeien in het voor-
jaar lelietjes-van-dalen. De vijver in het grasveld is in ou-
de stijl hersteld.

De naam Pampahoeve heeft waar-
schijnlijk te maken met het Argen-
tijnse verleden van de familie Smidt.
Frederik Smidt kocht het latere zon-
nestraalterrein in 1911. Het open
grasland aan de zuidwestzijde van
het huis deed hen denken aan de
Zuid-Amerikaanse pampa's. In 1919
werd het Landgoed gekocht door het Koperen Ste-
len Fonds van de diamantbewerkers die het sanato-
rium liet bouwen. Het huis heeft nog tijdenlang
dienst gedaan als noodsanatorium
voordat de definitieve gebouwen er
stonden.

Op de hoek bij de Pampahoeve staat een bijzondere naaldboom: cryptome-
ria.

Deze van oorsprong Japanse naaldboom heeft meer schubben dan naalden
die rond de twijgen staan. De vrouwelijke katjes zijn bijna verborgen aan de
uiteinden van de takken.

**Bij de houten Pampahoeve linksaf, langs
het ronde gebouwtje de Koepel.**

Het dienstbodenhuis De Koepel was een gezellig
en licht onderkomen voor de dienstboden van het
sanatorium.

**Verderop rechtdoor tussen Zonnehoeve
en de speeltuin/kinderboerderij lopen.
Met de bocht naar rechts langs het ver-
pleeghuis. Vlak voor de parkeerplaats
linksaf (verboden rijrichting). Op de
hoofdweg linksaf.**

U kunt een extra lus maken door bij de eerste laan linksaf te gaan, door te lopen tot de uitgang van Zonnestraal bij de bank van Jan van Zutphen. Hier omdraaien en teruggaan tot de hoofdweg.

De route gaat verder door vanaf de hoofdweg over te steken en langs een slagboom een breed zandpad op te gaan. Na 30 meter links tussen vrij jonge sparren. Over of om een heuveltje (de piramide geheten). Direct na de heuvel links aanhouden.

Na de piramide staat een eindje verder rechts een grote Amerikaanse eik, die in zijn jeugd is beschadigd. Dit heeft de boom gecompenseerd door vier grote zijstammen te maken.

Bij kruising rechtdoor. Bij de T-kruising met het St. Annepad rechtsaf.

Dit rechte pad loopt van Hilversum naar Loosdrecht. Er staan douglassparren langs.

Op de volgende kruising linksaf, bij paaltje nr. 20. Het pad komt uit bij een rijtje nazorgwoningen.

In 1938 werden nazorgwoningen gebouwd. Gehuwde mannelijke patiënten konden hier met hun gezin wonen. In de herstelfase van hun ziekte konden zij zo toch nog blijven wonen en werken op het Zonnestraalterrein.

In de tuinen van de nazorgwoningen stonden boshutjes of tbc-huisjes, nu in gebruik als schuurtjes. Vrij snel na de opening van Zonnestraal in 1928 werden zestien van deze huisjes gebouwd door patiënten. Ze waren bedoeld voor de sterkere patiënten. In hun luchtige, lichte huisjes, de meeste draaibaar voor optimaal gebruik van de zon, konden zij verder herstellen en hun zelfstandigheid weer vergroten.

Bij de volgende T-kruising rechtsaf en het pad dat hier langs de rand van het terrein loopt geruime tijd blijven volgen.

Al snel staat rechts een grote beuk met veel zijtakken. Dat deze boom veel licht wegneemt is te zien aan het vrijwel ontbreken van groen op de bodem.

Links is een houtwal met greppel. Die zijn aangelegd rond 1665. Men wilde het terrein ontginnen en verkavelen. Dat is er nooit van gekomen.

Dit gedeelte van het terrein ziet er natuurlijk uit: afwisselend bomen en struiken, dode stammen op de grond en nieuwe uitgezaaide boompjes.

Pad met afrastering links blijven volgen. U loopt nu door het Vogelbos dat door het blijvende groen 's winters meer beschutting biedt aan de vogels.

Op de grond groeit de rankende helmbloem. Verderop rechts, bij paaltje 11, is het Halmenveld, waarschijnlijk een oude akker. Het terrein is er vlak, in tegenstelling tot de omgeving, die zijn natuurlijke heuveltjes heeft behouden.

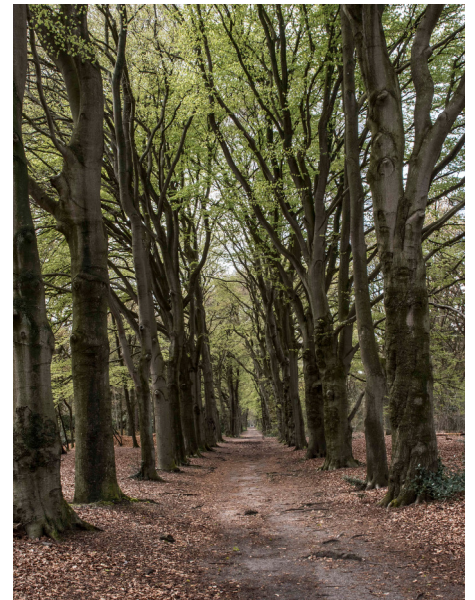
Het fietspad oversteken (links is een veerooster). Bij een beukenlaan linksaf en meteen rechts.

Dit pad wordt smaller. Tussen de bomen door is links de vlakte van de Hoorneboegse Heide te zien.

Het eerste smalle paadje rechts, na een paaltje met roodbruine kop. Op de beukenlaan rechtsaf.

De oude beukenlaan was vroeger de doorgaande weg van 's-Graveland naar Utrecht.

Deze statige bomen herbergen heel wat vleermuizen, die in de zomer bij schemering op jacht gaan naar insecten. Dan is het geluid van de rosse vleermuis, de laatvlieger en de dwergvleermuis met een vleermuisverklikker (batdetector) waar te nemen.

Na 30 meter links een smal pad in.

Rechts is een amfitheater dat door de bewoners van Zonnestraal werd gebruikt.

Na het amfitheater op een T-kruising links en tussen de loodsen door terug naar de zonneklok.

Wat is het IVN?

Het IVN Instituut voor milieueducatie en duurzaamheid is een landelijke organisatie van beroepskrachten en talrijke vrijwilligers.

Zij brengt mensen op vele manieren met de natuur en het milieu in contact. Zij wil daarbij de noodzaak van natuur- en milieubehoud onder de aandacht brengen.

Het IVN telt landelijk ongeveer 17.000 leden, over ruim 180 afdelingen verdeeld. Een van die afdelingen is de afdeling Gooi en omstreken met ongeveer 190 leden.

Wat doet het IVN?

Het IVN afdeling Gooi en omstreken

- Organiseert regelmatig wandelingen in natuurgebieden, maar ook op andere plaatsen in de regio waar natuur te vinden is.
- Maakt beschreven wandelingen om er zelf op uit te trekken.
- Geeft korte natuurs cursussen.
- Leidt op verzoek groepen, schoolklassen en verenigingen rond.
- Verzorgt educatieve programma's voor scholen.
- Houdt op verzoek lezingen over natuurgebieden in de regio en over natuur- en milieu-onderwerpen.

Het IVN leidt haar eigen gidsen op en organiseert bovendien diverse activiteiten voor leden en donateurs.

Meer informatie

De wandelingen worden regelmatig gecontroleerd, maar heeft u op- of aanmerkingen, dan graag contact opnemen met:

secretariaat IVN Gooi e.o.
e-mail secr.ivngooi@gmail.com

Donateur worden van het IVN?

mail [secr. ivngooi@gmail.com](mailto:secr.ivngooi@gmail.com)